El solc

Valérie Manteau

Traducció d'Elisabet Ràfols Sagués

Narratives

Angle Editorial

«Llegir *El solc* et deixa a dins un món frenètic, violent i amenaçador, però profundament viu. La història s'aborda a través de la vida íntima i quotidiana de l'individu, la millor manera de mostrar allò col·lectiu.» — Annie Ernaux

«És una escriptura totalment sincera que em va enamorar a l'instant.» — Virginie Despentes

«*El solc* crema de sinceritat, fa brillar Istanbul, els seus habitants i els seus gats, però també les parts fosques i les seves ferides, sovint massa oblidades. No el llegiu i prou: rellegiu-lo!» — Laura Mouveaux, *Le 1 Hors Serie*

«Un llibre bellíssim i extraordinari.» — Raphaëlle Leyris, *Le Monde des Livres*

«Una escriptura impulsiva, arravatada.» — Marie Richeux, France Culture

«[Del pas de Manteau per Istanbul] queden els records i un gran llibre, just i sincer, ple d'inquietuds, en què la vida personal ressona magníficament en els fets polítics.» — Sophie Joubert, *L'Humanité*

«*El solc* és un llibre formidable.» — Jerôme Garcin, *L'Obs*

«És bonic, és desgarrador.» — Ariane Bois, *Psychologies Magazine*

«El seu estil, alhora depurat i líricament dens, la descripció compromesa i fonda de la nostra època, barrejant realitat i ficció sense caure en l'egolatria, fan de Valérie Manteau una escriptora a part.» — Gladys Marivat, *Lire*

El solc

Narratives
114

Títol original: *Le Sillon*

© 2018 Le Tripode
Aquesta edició s'ha publicat per acord amb Le Tripode
i amb els seus agents acreditats L'Autre agence (París)
i The Ella Sher Agency (Barcelona).
Tots els drets reservats.

© 2019 Elisabet Ràfols Sagués, per la traducció

© Eye Em / Alamy Stock Photo,
per la imatge de portada

© 9 Grup Editorial, per l'edició
Angle Editorial
c. Mallorca, 314, 1r 2a B / 08037 Barcelona
T. 93 363 08 23
www.angleeditorial.com
angle@angleeditorial.com

Disseny de col·lecció: J. Mauricio Restrepo

Primera edició: gener de 2020
ISBN: 978-84-17214-93-7
DL B 27213-2019
Imprès a Romanyà Valls SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre,
ni la incorporació a un sistema informàtic, ni la transmissió en cap forma ni per cap mitjà,
sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes,
sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

El solc

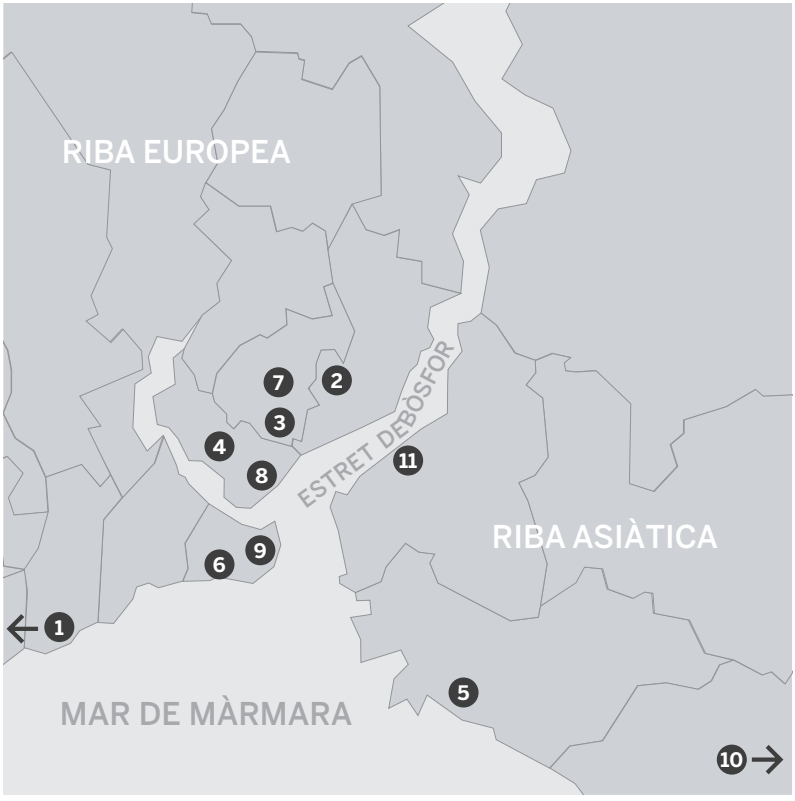
Valérie Manteau

Traducció d'Elisabet Ràfols Sagués

Angle Editorial

ISTANBUL

Principals llocs que apareixen al llibre

1. Bakırköy (districte)
2. Cihangir (barri)
3. Gezi (parc)
4. Istiklal (avinguda)
5. Kadıköy (districte)
6. Kumkapı (barri)
7. Osmanbey (barri)
8. Taksim (plaça)
9. Tophane (barri)
10. Topkapı (palau)
11. Tuzla (districte)
12. Üsküdar (districte)

Sabeu què representa
per a un home estar tancat
dins la inquietud d'un colom?

HRANT DINK (1954-2007)

A la placeta abans d'arribar als restaurants hi ha un edifici que sembla una església. Ara hi soc, t'hi espero al davant; és increïble, cada dia passo per aquí i no m'hi havia fixat mai, en aquest campanar. L'assagista Ece Temelkuran diu que el nostre encegament selectiu és la malaltia de la Turquia contemporània; així doncs, pateixo amnèsia ben bé com una turca. Segons ella, si es pregunta als vianants *qui* va construir totes aquestes esglésies al bell mig de les ciutats d'Anatòlia, impressionats per l'estranyesa inquietant de la seva silueta, defugiran la qüestió: són pràcticament prehistòriques! Santa Eufèmia de Calcedònia: el nom és gairebé il·legible, però segur que no és prehistòric. Mentre espero la Sara, travesso el llindar per saber-ne més coses, però a l'interior tot és en grec. Interrogo internet. Viquipèdia no s'obre, fa mesos que està bloquejada pel govern. Hi ha altres llocs web que salven l'obstacle. Fundada el 685 aC per uns grecs a la riba sud del Bòsfor, Calcedònia va veure néixer la seva rival Bizanci, a l'altre costat de l'estret. Les dues ciutats prosperaren. Calcedònia fou successivament megariana, persa, macedònia, bitínia, romana, persa de nou, romana de nou i després àrab, fins que va passar a mans dels otomans més d'un segle

abans que també hi caigués Constantinoble. Calcedònia va conservar el nom grec i la població barrejada —llatina, armènia, jueva— fins a començaments del segle xx. Després del desmembrament de l'Imperi otomà, els grecs expulsats per l'aplicació del tractat de Lausana van fundar a Grècia dues Néa Chalkidona òrfenes: la Calcedònia del Bòsfor es va convertir en Kadıköy, «el poble del jutge», integrat el 1930 a la nova municipalitat d'Istanbul. Per això, a l'entrada del seu mercat, hi conviuen encara avui una església gregoriana armènia i aquesta església grega ortodoxa que porta el nom d'una màrtir local del segle iii, Eufèmia. Decapitada, o llançada a les feres, no ha quedat clar. Es creu que cada 16 de setembre raja sang de la seva tomba. Els perses van intentar cremar les seves relíquies per tal de posar fi al fenomen, però només van aconseguir que sortís més sang i, segons es diu, la santa, intacta, va realitzar un segon miracle uns segles més tard.

Quan ens vam conèixer, la Sara vivia en aquest reducte d'esquerres on visc ara. Rellogava habitacions d'un pis gran on se succeïen els companys de pis, locals i estrangers, per estades més o menys curtes; una pràctica encara comuna a la ciutat, ja que els lloguers d'Istanbul i els sous turcs fa molt de temps que estan divorciats. Malgrat tot, Turquia alçava la testa amb dignitat, i algun singlot, fora del marasme econòmic de començaments dels anys 2000. L'Istanbul laic es gronxava entre dues ribes i abandonava, cada vegada més de bon grat, la riba nord del Bòsfor, l'europea, envescada en la seva nostàlgia, per agafar-se a l'asiàtica, on prosperaven els cafès, les galeries, els tatuatges. Als vespres d'estiu, amb la cervesa a la mà, ens instal·làvem a les roques del passeig vora mar per mirar

amb insolència davant nostre, de cara a la posta de sol, el vell Bizanci, Santa Sofia i la Mesquita Blava, que deixàvem per als turistes. Hauríem d'haver recordat que aquí de vegades la ressaca fa estralls. No és cap casualitat que Zeus considerés útil clavar Prometeu de manera exemplar a una muntanya del Caucas, i probablement Noè ho va recordar quan era dins l'arca sobre una muntanya propera i contemplava la humanitat pecadora d'Anatòlia arrossegada per les aigües.

Primaveres àrabs al sud, indignats al nord, la Turquia dels anys 2010 tremola a la plaça Taksim, escenari d'una espectacular flamarada de revolta contra el govern conservador de la qual recordaríem un nom: Gezi. Gravat en el marbre del cementiri armeni que el precedia, l'insignificant parc va passar a la història quan va ser venut a promotors immobiliaris per Recep Tayyip Erdoğan, exalcalde d'Istanbul, primer ministre, que es preparava per ser elegit president de la República. Els comentaristes internacionals i la majoria dels locals, que havien animat Erdoğan amb complaença quan deia que estava en la via democràtica, encara dubtaven davant la brutalitat de la repressió a Gezi. Una nit curta després de grans esperances; un adolescent ferit per una granada lacrimògena llançada per la policia celebrarà els quinze anys en coma abans de morir. Erdoğan, ebri de venjança i ben decidit a dominar els rebels, fa que els seus partidaris escridassin la família de la víctima. La seguda pacifista que s'organitza espontàniament per protestar és atacada violentament per la policia. El 2013, l'esperança de fer girar el país cap a la democràcia s'ofega en els gasos lacrimògens; i des del 2015, torna a haver-hi guerra: ruptura del procés de pau al Kurdistan, Síria massacrada, retorn entusiasta de la política més conservadora

a la cúpula de l'Estat. La Sara, recentment diplomada en teràpia de síndromes posttraumàtiques, se n'ha anat d'Istanbul i s'ha instal·lat a la frontera siriana, amb els refugiats d'un conflicte que ja es veia que duraria i s'allargaria; d'això no fa ni dos anys. T'asseguro que dos anys, és la psicòloga qui parla, és massa. A Gaziantep em torno boja. És fàcil d'entendre, no faig més que enviar a casa treballadors humanitaris que han petat al cap de sis mesos, un any, soc hipereficaç quan es tracta de descobrir en els altres els primers senyals de d'estar cremat, però saps què?, tant els primers senyals com els següents, els tinc tots. No paro de plorar fins i tot quan fem l'amor, ja no és possible; perdó, *habibi*, però és cert, ho puc dir igualment, oi? Al costat d'ella, l'Ibrahim ha fet un bot, però no replica, escolta amb la vista a una altra banda i un somriure vague, educat; precisament em preguntava si entenia l'anglès, si seguia la conversa. No sé per què me l'ha volgut presentar. Em pregunto si és a causa d'ell que estem prenent el te en un bar on no serveixen alcohol. Espero que no m'hagin d'anunciar res. Em tombo cap a ell quan faig preguntes sobre la vida que tenen a Gaziantep, sembla que es vulgui mostrar ponderat, però la Sara li talla la paraula i hi diu la seva parlant molt més fort del necessari: els turcs, els kurds, els sirians, els treballadors pseudohumanitaris, que la dinyin tots en el seu merdós Creixent Fèrtil, aquesta terra està maleïda, campi qui pugui. Ara bé, no sé on ens en podríem anar. A França segur que no, gràcies, sembla que allà les coses tampoc no us van gaire bé. La hipocresia europea em fa fàstic. Els Estats Units? Prefereixo penjar-me. Caldria que em trobés un canadenc… però és més fort que jo —se la veu afligida i l'Ibrahim la compadeix—, m'agraden els homes d'aquí. L'Ibrahim somriu. Li desitjo que li agradin les

muntanyes russes perquè ella afegeix, mentre treu un cigarret: però ves a saber per què.

Surt a fumar el cigarret i ens deixa cara a cara amb l'Ibrahim. No sé el que sap d'ella, de mi, que hem estat amants, em pregunta si tinc algú en la meva vida a Istanbul. El 2013, quan vaig arribar a casa de la Sara, no tenia ni un duro, per viatjar m'estava a casa d'amics, d'amics d'amics o, quan no tenia cap contacte, gràcies a webs comunitaris per a viatgers espavilats. Vaig conèixer la Sara en un lloc d'aquest tipus. A través d'un anunci, es podria dir. Una psicòloga *queer*, implicada en els moviments socials i a favor de la democratització del país, només en sabia això i era més que suficient per donar-me la millor porta d'entrada possible a Istanbul, de la qual no sabia res. Per a mi, la riba asiàtica era una mena de barri xinès. Ella va riure, no us ensenyen a l'escola que en aquesta banda del Bòsfor és Àsia? I, de fet, sí, ja havíem revisat aquestes subtileses geopolítiques que havien de demostrar que Turquia no tenia res a fer dins de la Unió Europea. Per anar a casa seva, venint de l'aeroport, calia agafar un autobús, baixar sota un pont de l'autopista i després caminar per uns barris residencials, girar al tercer carrer a la dreta, el quart a l'esquerra, després de passar la botiga de queviures baixar les escales, llavors a la dreta, i ja està, trucar al número 34. Ho havia anotat tot en una llibreteta, oblidada a Marsella. Recordava només que el nom del pont en qüestió era alguna cosa-köprusu; el que passa, però, és que *köprüsü*, en turc, vol dir «pont». El conductor de l'autobús i un passatger amable que em servia d'intèrpret, amb grans rialles, van trucar a la Sara perquè els expliqués on anava jo, i tot l'autobús em va fer el passadís d'honor quan finalment vam arribar al pont famós. Havia

guanyat de passada la companyia d'un iaio que estava decidit a traginar la meva maleta per les escales i només em va deixar quan va estar segur que ja no estava perduda, jo no sabia dir res en turc, ni tan sols gràcies, i tenia por que es fes pesat, però ell no volia res. Només que la meva estada comencés bé. Sola en aquell carreró, al peu de les escales acabades de pintar amb els colors de l'arc iris, els colors de Gezi, amb la maleta a la mà, em vaig preguntar que hi fotia, jo, allà. Tres anys més tard, visc uns carrers més avall, em sé de memòria les escales, que, després de mesos i mesos de ping-pong entre els activistes de la pintura de l'arc iris i la policia, tornen a ser grises, i ja no puc recordar la meva primera sensació d'Istanbul. Aquella nit passada a casa de la Sara està aureolada de la dolçor retrospectiva de les primeres trobades amoroses. Jo, que no havia vingut a Istanbul ni per fer la revolució ni per emborratxar-me en una butaca, que havia previst d'anar a visitar Santa Sofia l'endemà a primera hora, vaig descobrir des de la meva arribada les vetllades plenes de fum i raki que s'allarguen refent el món amb els meus amfitrions. La Sara m'embolcalla. De matinada em desperto coberta de rínxols pèl-rojos.

Pel que fa a Taksim, epicentre de les manifestacions, la novellista Aslı Erdoğan va escriure: «La plaça Taksim és nostra; els que s'hi han mort, de tothom… cada vegada que caminem cap aquesta plaça desconeguda, malgrat les porres, els canons d'aigua, els gasos lacrimògens, cada vegada que n'emprenguem el camí, serà *nostra*». Actualment en obres interminables (ningú no sap ben bé per què, i a tothom se li'n fot), tinc la impressió que pertany més als coloms que als nostres records. Hi havia tendes pertot arreu, d'una banda i

de l'altra d'un passeig batejat Hrant Dink, el nom d'un periodista armeni assassinat feia uns anys, adoptat com a figura tutelar pels manifestants que ocupaven la plaça per impedir la destrucció d'un dels pocs espais verds de la ciutat. Al mig d'un cordó de policia, hi havia músics, artistes, joves i vells de tota mena, hippies, burgesos bohemis, oficinistes, islamistes. Un conjunt de blues oriental, amb una cantant colèrica, de cap mig afaitat, ambigua, i un acordionista barbut completament posseït, seran inoblidables per sempre més. Una mica a part, una dona jove organitzava *performances*, dreta sobre un escambell, escultural, amb una bandera turca a cada mà i els braços estesos, era com si, sota el seu casc de cabells negres, dirigís l'aterratge de l'assemblea que planava ben amunt entre dues càrregues de la policia… Un dia, ruixada de gas en plena cara, es va desmaiar allà mateix i no se la va veure mai més al campament. Desbordaments de violència i de solidaritats. Quan la policia carregava, era la desbandada pel carrer de vianants, la multitud s'hi precipitava i totes les botigues obrien les portes per deixar que la gent es posés a recer; totes, menys la cadena de gelats Mado, que, darrere la barricada de les seves cortines de ferro, s'assegurava l'odi durador de la generació Gezi. Hi havia sobretot un individu vist diverses vegades, alt, morè i tatuat, delicat, servicial, somrient, molt somrient a les dones en general i a mi una mica més en particular. Per això jo em passejava com aquell qui res per aquest carreró on ell havia ocupat, amb alguns amics, una botiga de roba requisada pels manifestants. La Sara recorda molt bé el lloc —ara hi ha una revista, oi?—, però no pas el noi. Tot això li sembla molt llunyà, una altra vida. Tothom se'n vol anar, saps?, Istanbul és un infern, ja no reconec el barri i has vist els lloguers? Nosaltres estem un pèl encallats, l'Ibrahim

amb el seu passaport sirià no crec que vagi gaire lluny, almenys té un passaport, ja és alguna cosa… Però tu, quina idea de venir a obrir les maletes aquí! Arronso les espatlles. Vaig deixar la feina i vaig pensar que el caos d'Istanbul em distrauria. I, a més, hi ha aquest noi… La Sara em talla, dona un cop de puny a la taula, cosa que sobresalta l'Ibrahim; no em diguis que t'has embolicat amb un turc!

Així doncs, quines són les notícies del país dels drets humans? Em pregunto si el to és irònic, però no ho és. Intento seguir llegint la premsa francesa, que resulta excessivament fútil i centrada sobre si mateixa quan no es viu intramurs de París, quan s'és, per exemple, en un balcó amb vista sobre Istanbul. Què surt a la portada avui? Tenim dos ministres que van dimitir la setmana passada, economia i cultura. Gran crisi política, escissió de l'esquerra, drama. I ara ens assabentem que són parella i que, com a primer gest polític després de la seva revolució de palau, han triat d'anar a fer-se una foto d'enamorats a San Francisco.

I això el deixa parat. De debò? Li ensenyo la foto dels dos ministres fent-se *selfies* sobre un turó amb vistes al mar. Mig acluca els ulls, visiblement decebut, ah, però em pensava que es tractava de dos homes! Això almenys hauria estat una mica interessant. Em cita el pedant de Nietzsche: «Què és el periodisme? La falsa alerta permanent».

Seriosament, què representa encara França en el món d'avui. Els drets humans? Estem en plena decadència, lobotomitzats

per la tele, la por, el kitsch, sempre pertot arreu, som un país mort ben mort des del punt de vista cultural i polític, i encara queda gent que mira cap a la nostra banda per saber d'on podria venir una veu humanista gran i forta?

Ell cargola meticulosament els cigarrets, es mossega els llavis amb la impaciència per fumar mentre m'escolta, amb el peu porta el ritme d'una cançó que deu passar-li pel cap en segon pla de la meva xerrera. És d'hora i encara estic amb pijama, el cafè de filtre sobre la taula, preparada per començar el dia amb calma, ja que, de totes maneres, encara no tinc gairebé res previst. Després de llegir la premsa, faig la meva lliçó diària de turc amb l'*Assimil,* repasso sense progressar uns diàlegs encarcarats on s'aprèn a demanar disculpes per no haver preparat el dinar per al marit i a no posar-se nerviós als embussos; com que ni cuino ni condueixo, no retinc res. Si més no, m'hauria agradat molt ser capaç de llegir Twitter, que en aquest país sense premsa lliure és l'única font d'informació alimentada correctament. Ell ja porta les vambes als peus i els anells als dits, es posa el cigarret ben cargolat darrere l'orella, que es fumarà amb el venedor de te de baix abans de treure la moto del local que li serveix de garatge, una BMW d'un preu exorbitant que s'ha comprat amb un rampell, un caprici de nen ofès en veure que la seva revolució no ha funcionat. Prepara un altre cigarret per ara mateix, i després se n'anirà al Muz, aquesta antiga casa ocupada que actualment és la seu d'una revista satírica.

Què ho fa, que França sigui encara un símbol tan important que el món sencer s'hagi alçat per *Charlie*? Pronuncio *Charlie* amb l'accent francès, la *ch* discreta i la *a* oberta, *Charlie*, que la

majoria de turcs anomenen simplement *Hebdo*. Ell arrufa el nas. Això no tenia res a veure amb França. No és segur. Però aleshores, quina resposta s'hauria de donar a aquesta expectativa? Deixa passar una estona, comprova que té les claus i l'encenedor a la butxaca, s'aixeca. Què podem fer per la llibertat, per l'art, per l'amor? És una pregunta senzilla, no.

La Sara ha tornat a Gaziantep amb l'Ibrahim, gairebé no hem tingut temps de passar un moment juntes. Ella decreta que ens cal atipar-nos de cites telefòniques regulars, començant a partir d'ara. S'amoïna perquè he comès l'error de dir que, des que he arribat a Turquia, he canviat la psicoanàlisi per cursos de ioga i que no em sentia pas pitjor; a part, és clar, dels malsons recurrents i els rampells d'angoixa. I també les veus. No s'ha de dir mai, ni tan sols a una amiga, sobretot si és psicòloga, que sentim veus. Vull dir que sento veus dins del cap, Sara, no és res, com una bombolla amb música. Perquè estic una mica sola durant el dia. I bé cal que algú em parli en la meva llengua materna. És en francès, doncs, saps qui és? Depèn: gent que existeix o que no existeix, morts, també llibres, em recito textos. I creus que realment veus la diferència entre les veus i la vida real? Sí, sí. Espero que ara no em comenci a vigilar. Has signat la petició per la filla de l'Adana? Te l'envio. Així que ho ha dit, veig que arriba el correu. Un eslògan amb signe d'exclamació: «Cal alliberar la Çilem!», i a sota amb majúscules una frase en turc que no acabo d'entendre del tot, ja hi ha més de 100.000 signants. Mira aquesta cara. Els cabells descolorits, les celles ben negres i immenses,

arquejades, l'expressió totalment tancada, el cap alt i una duresa colpidora, un repte. Flanquejada per dos policies, manilles als canells. Una samarreta on hi ha escrit en anglès *Dear past, thanks for all the lessons*. Desxifro laboriosament l'argumentari en turc al mateix temps que la Sara m'explica: nou anys de violència conjugal, va intentar en va d'aconseguir protecció per part de la policia, i finalment va utilitzar la pistola que l'amenaçava per matar el seu marit. A un micròfon que li preguntava si se'n penedia, simplement va respondre: «Per què cal que siguin sempre les dones les que es morin? Els homes també es podrien morir una mica». Una proposició impressionant. La Sara es peta de riure, aquest país fa tornar boja a la gent. Estar prèviament alterat no prejutja res, te'n pots sortir millor que d'altres, en aquest context. Però no estem mai a recer d'uns focs artificials. En tot cas, la samarreta em sembla simpàtica, portada com la Çilem, amb un orgull implacable que signa el desesper consumat, el pas a l'acte. Amb lletra més petita, a sota, es pot llegir: *Dear future, I am ready*.

Tinc una pregunta. L'importuno al seu lloc de treball, ell no em contesta però es gira cap a mi, com sempre, té la porta oberta a les meves manies nit i dia malgrat una lleugera, a penes perceptible impaciència, un principi de cansament, un posat que pregunta si aquest és un bon moment, ho noto però com que no sé aturar-me quan cal, m'instal·lo al taulell. Ell segueix fent el que feia, classificar factures o alguna cosa així mentre l'Anna agafa una tassa, si vull un cafè, faig que sí amb el cap. Segons tu, si haguessis de donar només una raó, intuïtivament, de *per què Charlie*, quina diries? Per què afectava tothom? Sí. Llibertat d'expressió. És una bestiesa això que dius, hi ha hagut deu casos precedents que haurien pogut reunir molta més gent. Per exemple? Hrant Dink. Qui? Ni tan sols aconsegueixo pronunciar bé el seu nom. Hrant Dink, el creador d'*Agos*, el primer setmanari bilingüe turc-armeni, carismàtic i incansable promotor de la pau, assassinat per un nacionalista al mig del carrer a Istanbul el 2007. Aquí tothom coneix el Hrant, l'anomenen així, tan sols per aquest nom que m'és tan difícil de pronunciar. S'hauria pogut convertir en un símbol universal, no? Per què, en aquell moment, el món sencer no es va alçar per la llibertat d'expressió?

Hauria tingut més pes que manifestar-se contra Daesh; amb Erdoğan si més no, mentre no es demostri el contrari, s'hi pot parlar. Dubta, m'agraeix amb la mirada, irònica, haver tingut la bona idea de venir a comparar els mèrits de *Charlie* i de Hrant Dink, de Daesh i d'Erdoğan, a l'hora punta de la barra. I si, intenta subtilment, parles de tot això amb el Georgi. Em sembla que ha fet alguna cosa en memòria del Hrant. En lloc de posar-te al mig com el dijous.

El Georgi és artista. No conec gens la seva obra, a part de la tela que regna sobre el nostre llit, una pintura a l'oli i *collage* de diaris, que representa Stalin tocant el violí amb una falç. No és que m'entusiasmi, però ningú no em demana l'opinió pel que fa a la decoració del pis. El Georgi és búlgar, parla una mica el francès, bé l'anglès, ideològicament el rus, i perfectament el turc, a més de la seva llengua materna. Que jo sàpiga, les coses li van fins i tot diria que molt bé a jutjar pel temps que dedica a esmorzar a les terrasses de Cihangir. Cal dir que l'esmorzar turc és tota una institució. Té fama sobretot quan va acompanyat de formatges de Van, una ciutat de l'est, última etapa en territori turc de la ruta de la seda. Tinc curiositat per aquesta obra feta en honor de Hrant Dink. És a la seva taula habitual, a soles amb una jove que no li conec. El Georgi és un seductor incorregible. Sap posar-se a la mercè de totes sense cap complex ni tenir res a perdre. I no amaga tampoc que està bojament enamorat de la seva dona. I, de totes maneres, per què ho ha d'amagar?, a les noies tant els fa. Al contrari, algunes hi veuen un repte, d'altres una marca d'honestedat. T'ho asseguro, no hi ha ni una noia entre deu que consideri un impediment que jo estigui casat. El Georgi m'ha fet seure alhora que ha demanat un got de te, em posa

al davant els platets de formatge i de confitura, i també una mica de cogombre. Li dic que he trobat una nova ocupació, que he decidit interessar-me pel cas de Hrant Dink. Evidentment, ell també em fa repetir H-rant Din-k, em pregunto si no és per aquesta estúpida raó d'una *h* aspirada seguida d'una *r* impronunciable que el seu nom no ha fet la volta al món. Perdona'm que et digui, estimada, que hi ha noms que fan la volta al món, sense passar per París. No, ell no l'ha conegut, l'ha vist a la tele, és clar, l'home que tots hauríem volgut tenir com a amic, com a germà gran, com a president. Sap de quina obra en memòria seva li parlo, però no és ell qui l'ha concebuda sinó Erdağ Aksel. La noia que tinc al davant sap qui és Erdağ Aksel. Un dels signants de la Crida al perdó per la «gran catàstrofe» armènia, que el 2008 demanava la fi del negacionisme d'Estat. Un gest simbòlic inèdit, que va seguir l'assassinat del Hrant i va fer que es manifestessin diversos intel·lectuals, autors, universitaris turcs per intentar trencar aquest tabú, que acabava de matar una altra vegada, gairebé cent anys després del milió i mig de morts del genocidi armeni.

El Georgi explica a la seva companya que jo ja m'he atrevit a escriure un llibre, una mena d'inventari de maneres de suïcidar-se, molt divertit —la noia fa una cara perplexa— i ell em diu, alegre, faràs el mateix amb nosaltres? Una gran galeria d'assassinats polítics! En tens un que va explotar amb cotxe bomba el 1993, te'n recordes, pregunta a la noia que fa que sí amb el cap però no diu res més, Uğur Mumcu. Un kemalista. Hi ha una placa a Beşiktaş. I aquell que va morir a sota de casa teva, com es deia? El que es va morir per una bola de neu. El Georgi fa petar els dits, empipat de no poder recordar el nom, només li ve al cap el nom de l'escul-

tor que va fer el monument commemoratiu. La noia coneix l'escultor, si ho he entès bé, la gàbia d'ocells que hi ha a la cantonada del meu carrer és, doncs, un monument commemoratiu. El paio era periodista i militant, a més va ser a Gezi. Feia una batalla de boles de neu al carrer, va trencar un aparador, tothom es va posar nerviós i el van apunyalar. Va morir dient: feu que això sigui un somni. Nuh Köklü! Així es deia. M'ho apunto per si de cas, però torno al Hrant, a aquesta obra d'Erdağ Aksel. L'Aksel va dissenyar l'escultura que cada any atorga, com a recompensa, la Fundació Dink per honorar els militants que s'han distingit en la defensa dels drets humans, la llibertat d'expressió, el diàleg entre els pobles. Em sorprèn que existeixi una fundació amb prestigi i el Georgi diu, per sort aquest país és capaç de tenir una mica de memòria, si no, què seríem, la discoteca del Pròxim Orient i ja està? Assenteixo com si fos evident, però penso en la frase de l'escriptor Murat Uyurkulak: «Si no tinguéssim memòria, com es perpetuaria la por?». El Georgi m'agafa la llibreta i es treu un retolador de la butxaca, una gran butxaca plena de llapis dels seus pantalons militars, traça una H amb serif, la part baixa de la lletra és més ampla que la de dalt, com si la lletra estigués ajaguda, em pregunta si conec aquesta foto del Hrant feta just després que fos assassinat, el cos a terra sota un llençol blanc, només sobresurten les sabates i es veu que hi ha un forat a la sola dreta. No cal precisar que la H que dibuixa reprèn la forma d'aquest cos a terra, els peus a dins. La H és una peça de metall feta a mida, explica, incrustada en un rectangle de fusta tallat amb destral. Sosté la peça de fusta junta, però deixa passar la llum a través de l'escletxa. El Georgi em passa l'esbós i es fa un silenci. Em sembla que he espatllat una mica l'ambient de l'esmorzar.

Afegeix: recordes la noia que feia *performances* a Gezi, desapareguda d'un dia per l'altre? També havia fet una instal·lació per al Hrant. Frases d'ell, traçades amb terra pigmentada d'Anatòlia. Quines frases? Com vols que me'n recordi, de quines frases.